

*-ARAK/-EREK, -A...-A, -E...-E (-E...-A), -MADAN/-MEDEN,
-MAKSIZIN/-MEKSİZİN, -CASINA/-CESİNE ZARF-FİİL
EKLERİNİN TÜRKÇEDEN RUSÇAYA ÇEVİRİSİ*

**TRANSLATION OF GERUND SUFFIXES -ARAK/-EREK, -A...-A,
-E...-E (-E...-A), -MADAN/-MEDEN, -MAKSIZIN/-MEKSİZİN,
-CASINA/-CESİNE FROM TURKISH INTO RUSSIAN**

DOI: 10.33404/anasay.1153594

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article¹

Murat YILMAZ*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkçedeki zarf-fiil yapılarını anlatmak, bunları Rusçadaki zarf-fiil yapılarıyla karşılaştırarak benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya çıkarmak, konuya çeviri temelinde yaklaşmaktır. Bu konunun çeviribilim açısından pek fazla incelenmemiş olması çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle Türkçeden Rusçaya çeviride çokça karşımıza çıkan zarf-fiil yapılarının Rusçaya aktarımında ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik konu ele alınmış buna yönelik çözümler sunulmuştur. Her dilin kendine özgü yapıda olması bunu hedef dile çevirirken bazı zorlukların ortaya çıkmasına

1- Makale Geliş Tarihi: 03. 08. 2022 Makale Kabul Tarihi: 17. 11 2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, muratyilmazphd@gmail.com, **ORCID ID** <https://orcid.org/0000-0001-8784-4393>.

neden olmaktadır. Çeviri esnasında kaynak ve hedef dillerin gramer, stilistik ve semantik yapılarının incelenerek nasıl bir yol izlenmesi gerektiği burada ayrıca vurgulanmaktadır. Türkçe ve Rusçanın farklı dil ailelerine mensup olması kendilerine özgü kurallarda çeşitliliğe neden olmaktadır. Bundan dolayı her iki dilin dilsel özelliklerini göz önünde bulundurarak belirlenen zarf-fiillerin Rusçaya çevirisinde izlenmesi gereken yol anlatılmaktadır. Bu yapıların Rusçadaki eşdeğerlilikleri analiz edilmektedir. Bu çalışmanın amaçlarından biri de Rusçayı yabancı bir dil olarak öğrenen öğrenciler başta olmak üzere herkese Türkçedeki gramer yapılarının Rusçaya çevirisinde izlenmesi gereken yolları göstermek ve anlatmaktır.

Anahtar Kelimeler: Zarf-fiil, Çeviri, Rusça, Türkçe.

ABSTRACT

The purpose of this study is to explain the gerund structures in Turkish, compare them with the gerund structures in Russian, reveal their similarities and differences, and approach the subject on the basis of translation. The fact that this subject has not been studied much in terms of translation studies has made it necessary to carry out the study. In particular, the issue of solving the problems encountered in the transfer of gerund structures, which are frequently encountered in the translation from Turkish to Russian, has been discussed and solutions have been presented. The fact that each language has its own structure causes some difficulties in translating it into the target language. During the translation, the grammatical, stylistic and semantic structures of the source and target languages are examined and the way to be followed is also emphasized here. The fact that Turkish and Russian belong to different language families emerge as the determining reasons for the differences in the rules specific to these languages. Therefore, the way to be followed in translating the gerunds into Russian, which is determined by considering the linguistic features of both languages, is explained, and the equivalence of these structures in Russian is analyzed. One of the aims of this study is to show and explain the ways that should be followed in translating grammatical structures in Turkish, especially for students learning Russian as a foreign language.

Keywords: Gerund, Translation, Russian, Turkish.

Giriş

Araştırmanın konusuyla ilgili bilimsel ve metodolojik kaynaklar incelendiğinde zarf-fiillerin Türkçeden Rusçaya çevirisi gibi bir konunun yeterince çalışılmadığı anlaşılmıştır. Alandaki bu eksiklik, böyle bir çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Zarf-fiillerin yapısı ve bu yapılarla ilgili örneklerin karşılaştırmalı bir şekilde Rusçaya aktarımı üzerine Leyla Çiğdem Dalkılıç, N. K. Dmitriyev, A. N. Kononov gibi Türk ve Rus dilbilimciler çalışmalar yapmış, bu konuya katkı sunmuşlardır. Çalışmamızda ise konunun çeviribilim temelinde etraflıca ele alınmış, böylece çeviri esnasında karşılaşılan veya karşılaşılmaması muhtemel sorunların giderilmesine yönelik öneriler verilmiştir.

Çeviri faaliyeti, bilindiği üzere “*kaynak dilde ifade edilmiş veya ifade edilmekte olan bir şeyin başka bir dil aracılığıyla*”^{2*} aktarılmasını sağlamaktır (Штатская, 2015, s. 82). Bunu yaparken kaynak ve hedef metin arasındaki eşdeğerliklerin hangi açılardan uyumlu olduğuna da bakılması gerekir. Çeviride doğruluk oranının artırılması için kaynak metin bir bütün olarak ele alınmalıdır. Rus dilbilimci L. Barhudarov’un da belirttiği gibi bir çevirinin doğru olup olmadığı kelimelerin tek tek doğru bir şekilde aktarımında değil, bu ifadenin bir bütün olarak aktarılmasıyla mümkündür (1975, s. 47). Çeviri yapılırken kaynak dildeki bir yapının hedef dildeki karşılığını, yani eşdeğerini belirlemek uygulamayı düşündüğümüz çeviri yöntemiyle doğrudan bağlantılıdır.

Eşdeğerlilik kavramı, çeviri sürecinde bulunan kavramların nasıl seçilmesi gerektiği konusunda kolaylık sağlar. Eşdeğerlilik konusu farklı bakış açılarıyla yorumlanmıştır. Ya.I. Retzker’e göre eşdeğerlilik, bağlama bağlı olmayan sürekli çok dilli bir etkileşim olarak kabul edilir (2007, s. 13). Bu etkileşimi sağlarken de eşdeğerliklerin nasıl sağlanması gerektiğiyle ilgili dilbilimciler görüş bildirmekteler. Örneğin, Alekseyeva’nın yaptığı analize göre diller arası iletişimde metinlerin eşdeğerliklerini sağlamanın yollarından biri de eş anlamlı ifadeler ve dilsel karşılıklardır (2004, s. 155). V. Vinogradov ise eşdeğerlilik kavramını; bir bilginin içeriksel, anlamsal, stilistik ve işlevsel anlamda kaynak ve hedef dilde birbirine denk gelme olarak tanımlamaktadır (2001, s. 18). İ. A. Sternin’e göre ise diller arası eşdeğerlilik; iki dilde geçen ifadelerin çeviride

2- * Çalışmada Rusça kaynaklardan verilen çeviriler tarafımızca yapılmıştır.

birbirine eşdeğer olarak kabul edilmesi, bu karşılıkların ne kadar sıklıkla kullanıldığına bakılmaksızın semantik açıdan birbirine yakın olma durumu şeklinde verilmektedir (2006, s. 23). Çeviri yoluyla ise farklı dillerin karşılaştırılması kolay bir hale gelmektedir. Ayrıca bu durum dilleri farklı gramer sistemlerine göre karşılaştırırken bu diller hakkında fikir sahibi olmamızı ve sonrasında farklı gramer yöntemlerini kullanmamızı sağlar. Bu sayede kaynak dilin hedef dile doğru bir şekilde aktarılması mümkün olmaktadır. Ayrıca Türkçeden Rusçaya zarf-fiil yapılarını çevirirken bu iki dilin gramer sistemlerini ve kurallarını iyi bilmemiz ve anlamamız gerekmektedir. Bu, kaynak dilin semantik ve stilistik yanlarını korurken zarf-fiilleri oldukça iyi bir şekilde çevirmemize de olanak sağlar.

Türkçe zarf-fiil ekleri bakımından zengin bir dil olup aynı zamanda her ek kelimeye farklı anlamlar verir. Türkçede zarf-fiil yapıları oluşturulurken fiil köküne *-ip, -ince, -eli, -erek, -ken, -a, -e, -maden/-meden, -dıkça, -ken* vb. ekler eklenir. Bu ekler cümleye ve anlatım biçimine göre kelimeye farklı anlamlar katmaktadır.

Gelmeden beni ara (Перед тем как прийти, позвони мне);

Gelmeden bunu bilemezsin (Не приехав, не узнаешь про это).

Eklerin cümleye kattıkları anlamları genellemek, bu eklerin cümle bazında ele alınmasını zorlaştıracaktır. Dolayısıyla aynı ek kullanıldığı cümle içerisinde farklı şekillerde anlamlandırılabilir. Bu da eklerin genellemeden ziyade kullanıldıkları cümle ve duruma bağlı olarak ele alınması gerektiğini gösterir. Ancak çeviriye başlamadan önce bu ekleri ve olası anlamlarını öğrenmek gerekir. Böylece kaynak dilin stilistik ve semantik özelliklerini hedef dile aktarmak mümkün olur. Bu durumda elbette kaynak ve hedef diller karşılaştırılır. Zarf-fiilleri çeviribilim temelinde ele aldığımızda Rusça ve Türkçedeki zarf-fiillerin hem benzer hem de farklı özelliklere sahip olduğunu görürüz. Bu yapılar her iki dilde de fiil köklerine bazı eklerin getirilerek oluşturulması bakımından benzerlikler taşır, ancak gerek kullanım açısından gerekse semantik açıdan birçok farklılığa da sahiptirler. Ayrıca Türkçedeki zarf-fiilleri sadece zarf-fiil yapılarıyla değil, aynı zamanda bağlaçlar ve semantik olarak hedeflenen anlamı verecek yapıları kullanarak Rusçaya çeviririz. Ancak bunun için zarf-fiilleri kattıkları anlamlara göre genelleme yaparak farklı gruplara ayırmak işimizi kolaylaştıracaktır.

Tahsin Banguoğlu'na göre Türkçedeki zarf-fiilleri anlamlarına göre birkaç gruba ayırmak mümkündür: *Ulama zarf-fiilleri*, *Hal zarf-fiilleri*, *Karşıtlama zarf-fiilleri*, *Zaman zarf-fiilleri*, *Sebeup zarf-fiilleri* ve *Karşılaştırma zarf-fiilleri* (1974, s. 428). Zarf-fiillerin bu şekilde farklı gruplar altında ele alınması diller arası karşılaştırmayı da kolaylaştıracaktır. Rusça ve Türkçedeki zarf-fiillere baktığımızda ise bu yapıların hem fiillerin hem de zarfların özelliklerini bünyesinde barındırdığı görülür, ancak ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde bu yapıların benzerliklerinin olduğu kadar farklılıklarının da olduğu anlaşılacaktır. Bu farklılıklar; yapısal, anlamsal ve işlevsel olmak üzere üç temel grupta toplanabilir (Dalkılıç, 2018, s. 1186).

Türkçede zarf-fiiller yapılış şekline göre fiillerden *-(y)a*, *-(y)ıp*, *-(y)ınca*, *-(y)eli*, *-madan*, *-(i)ken* ekleriyle oluşturulan zarf-fiil yapılarının yanı sıra fiil köküne *-maksızın*, *-masıyla*, *-dığında*, *-dıkça*, *-mışcasına*, *-asıya*, *-(y)acakçasına*, *-ırcasına*, *-r*, *-ar/-ır*, *-r...-ırmaz* eklerinin eklenmesiyle isim-fiiller ve ortaçlardan oluşan ulaçlar vardır (Korkmaz, 2009, s. 472-473).

Bu çalışma çerçevesinde *a...-a*, *-e...-e (-e...-a)*; *-arak/-erek*; *-madan/-meden*; *-maksızın / -meksizin*; *-casına / -cesine* ekleriyle oluşturulan zarf-fiillerin çevirileri incelenmektedir:

1. *-(y)a/-e* Ekini Alan Zarf-Fiillerin Çevirisi

Bu ekle oluşturulan zarf-fiillerin genelde şu şekilde kullanımları bulunmaktadır (Dalkılıç, 2018, s.1190; Дмитриев, 1960, s. 57; Кононов, 2001, s. 478).

a) *-(y)a* Ekli Zarf-Fiillerin Tekrarıyla Oluşturulan Kelimelerin Çevirisi

Bu yapıdaki zarf-fiilleri Rusçaya çevirirken verilmek istenen mesaj öncelikle semantik ve stilistik açıdan ele alınarak Rusçadaki zarf-fiiller, zarflar vb. yapılar kullanılarak aktarılır:

Çocuklar güle güle içeri girdiler – Дети, *смеясь*, вошли во внутрь (Dalkılıç, 2018, s. 1190).

Koşa koşa geldi. – Бегом пришел.

Böylelikle **Безом** *пришел* ifadesini semantik olarak böyle verebiliriz, ancak bu kullanım stilistik olarak pek tercih edilmez. Bu durumda *прибежал* kelimesini kullanarak verilmek istenen mesajı hem semantik hem de stilistik açıdan Rusçaya uygun şekilde aktarabiliriz. Ayrıca *безом* zarfı Rusçada genelde **haydi**, **hızlıca** anlamlarında kullanılır.

Ağlaya ağlaya işini yapıyordu. – **Плача**, делал свою работу.

Sora sora – **спрашивая**;

Bu ifadeyi semantik ve stilistik açıdan ele alıp **спрашивая** *şeklinde zarf-fiil kullanarak Rusçaya aktarabiliriz, ancak bu ifadeyi birebir çevirecek olursak o zaman da спрашивая-спрашивая* gibi tercih edilmeyen bir yapı karşımıza çıkar. Yine aynı şekilde başka bir örnek verdiğimizde ise;

Gide gide – долго идя.

Bu ifadeyi doğrudan çevirdiğimizde *идя-идя* şeklinde pek bir şey ifade etmeyen bir yapı karşımıza çıkar. Zarf-fiil yapılarıyla kurulan ifadeleri çevirirken bunların sadece semantik açıdan değil, stilistik açıdan da Rusçayla uyumlu olması gerekir. Bu durumda zarf-fiil, zarf, bağlaç gibi farklı yapıları kullanmamız gerekebilir. Hangi yapıları kullanacağımızı ise cümlenin anlamı belirleyecektir. Kimi zaman zarf-fiil, kimi zaman da zarflar kullanılarak aktarılır. Bazen de her iki yapı da aynı anda kullanılabilir:

Bile bile bunu yaptı – Он **нарочно** сделал это ya da Он сделал это, **зная** уже об этом.

Korka korka oraya gittim – Я **робко** пошел туда veya **Боясь**, я пошел туда şeklinde her iki yapıyı kullanarak da verebiliriz.

Korka korka soru sordum – Я **боязливо** задал вопрос veya **Побаиваясь**, я задал вопрос.

-(y)a/-e ekleri, kelimeye süreç anlamı katarak olayın hala devam etmekte olduğunu gösterir. Dolayısıyla bu yapıdaki ifadeler Rusçaya çevrilirken bitmemiş fiiller kullanılır. Bu yapıların tekrarı yoluyla verilmek istenen anlam ise Türkçedeki *-arak / -erek* ekleri kullanılarak da verilebilir:

Sevine sevine/Sevinerek eve gitti. – Обрадовавшись, он пошел домой.

Çalışarak dinleniyorum. – Работая отдыхаю.

Oynayarak okula gitti. – Играя пошел в школу.

Bunun yanı sıra *-arak / -erek* ekleriyle oluşturulan zarf-fiiller her zaman Rusçaya zarf-fiil olarak çevrilmez, verilmek istenen anlam ise bazen zarflar kullanılarak da verilebilir.

İşini severek yapıyordu. – Он с любовью делал свою работу.

Bazen Türkçedeki bir zarf Rusçada hem zarf hem de zarf-fiil olarak aynı anlamda kullanılabilir:

Sessizce oturuyordu. – Молча сидел.

Öğrenciler hocayı *sessizce/susarak dinliyor. – Молча, студенты слушают преподавателя.*

Ayrıca deyimlerin kullanıldığı zarf-fiiller çevrilirken bu ifadeleri biçimsel ve sözcüksel olarak değil, bir bütün olarak ele alıp verilmek istenen mesaj hedef dile aktarılır:

Üzüm üzümte baka baka kararır. – С кем поведёшься, от того и наберёшься (Gültek, 2004, s. 1127) ya da dolaylı olarak da olsa *Свяжись с дураком – сам дурак будешь; Дурные примеры заразительны* (Güneş, 1999, s. 48)³. Bu örnekte, kaynak dilin gramer yapısından ziyade semantik ve stilistik yapısı ön planda tutularak hedeflenen mesaj verilmiştir.

b) -(y)a/-e Ekli Zarf-Fiil Yapılarının Eş Anlamlı veya Zıt Anlamlılarıyla Birlikte Kullanılması ve Çevirisi

Düşe kalka hedefe vardım. – Я с трудом добился цели.

Güle oynaya bize eşlik etti. – Он охотно/с радостью составил нам компанию.

“... güle eğlene söylediklerinde ...” (Pamuk, 2020, s. 408)

«Они сказали мне с веселыми улыбками, ...» (Памук, 2006, s. 485)

3- Bu alıntı söz konusu çalışmanın Ekler 1 kısmından alınmıştır.

“..., *ihlamur; kestane ve çınar ağaçlarının altından güle konuşa öteki iskeleye kadar yürür; ...*” (Pamuk, 2020, s. 376)

«..., *не торопясь, с разговорами, или под липами, каштанами и чинарами до следующей, ...*» (Памук, 2006, s. 447)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi *güle oynaya, güle eğlene* ve *güle konuşa* gibi zarf-fiil yapıları semantik açıdan ele alınmış, burada kastedilen anlam ise doğrudan hedef dile aktarılmıştır.

Çağdaş Türkçede *güle güle, koşa koşa, baka baka* gibi zarf-fiil biçimleri, geçmişte sadece ilk kısımları (*güle, koşa, baka*) kullanılabilse de bunlar günümüzde iki kelimenin tekrarından oluşur (Ergin, 2009, s. 339). Bu şekilde oluşturulmuş sözcükleri çevirirken belirleyici rolü kelimenin biçimsel yapısı değil, semantik anlamı oynamaktadır.

c) *-me, -ma* Olumsuzluk Ekleriyle Oluşturulan *-e/-a* Ekli Zarf-Fiillerinin Çevirisi

İstemeye istemeye işe gitti – *Нехотя* пошёл на работу (Dalkılıç, 2018, s. 1190) ya da *Не хотя*, пошёл на работу.

Yukarıdaki cümleyi Rusçaya çevrilirken hem zarf hem de zarf-fiil kullanılarak *istemeye istemeye* ifadesi verilebilir, ancak Rusçada *хотеть* (istemek) fiilinin zarf-fiil hali olumsuz biçimde genelde kullanılmaz. Bu şeklini de verecek biçimsel ve semantik anlamda bu yapının çevrilebildiğini, ancak zarf halini (*нехотя*) kullanarak stilistik olarak da hedef dile uygun olması gerektiğini vurguladık. Bununla birlikte *нехотя* zarf olarak kullanıldığında kendisinden sonra virgül kullanılmaz.

Hastanın başında nöbetleşe bekliyoruz. – По очереди смотрим за больным.

Bu cümlede de görüldüğü gibi *nöbetleşe* zarf-fiili Rusçaya gramer yapısından ziyade semantik olarak aktarılmıştır. Ancak bu arada, *-(y)a/-e* ekiyle ilgili çok önemli bir hususu da belirtmekte fayda vardır. Türkçede zarf-fiil eklerini alan bütün fiiller her zaman zarf-fiil olmayabilir. Çünkü Eski Türkçede hal zarf-fiili olarak kullanılan *-e* ekinin dilimizde o anlamda tek ve yalın olarak kullanımı azalmıştır. Fakat hala dilde canlılığını gösteren *göre, diye, geçe, kala* gibi

birçok zarf da bırakmıştır (Banguoğlu, 1974, s. 227, 384). Bu kelimeler zarf-fiil özelliğini kaybederek kalıplaşmış ve zarf olarak kullanılmaktadır (Büyük Türkçe Sözlük, 2):

*Otobüs onu **on geçe** hareket etti. – Автобус тронулся с места в **десять минут одиннадцатого**.*

*Yarın sınavımız dokuzda **beş kala** başlayacak. – Завтра у нас экзамен начнется **без пяти девять**.*

Rusçada olduğu gibi Türkçede de zarf-fiil yapıları, fiillere zarf-fiil ekleri eklenerek oluşturulur. Ancak *-a, -ı, -u* gibi zarf-fiil eklerinden oluşan bazı zarf-fiiller zaman içinde zarf-fiil halini kaybederek zarf haline dönmüştür (Korkmaz, 2009, s. 472-473).

2. *-arak/-erek* Eki Alan Zarf-Fiillerinin Çevirisi

Bu ekler genelde bir eylemin tamamlanmasını, eylemin sırayla veya art arda yapılmasını ve bazen de eylemin sürecini ifade etmektedir. Bununla birlikte *-arak/-erek* eklerini alarak oluşturulan zarf-fiiller ana cümledeki eylemin oluşuyla paralellik de ifade ederler. Bu yapılar Rusçaya zarf-fiil kullanılarak aktarılabilir (Дмитриев, 1960, s. 56):

Kitabı okuyarak sınavı verdim. – Прочитав **книгу**, я сдал экзамен ya da

После того, как я прочитал книгу, я сдал экзамен.

Bu şekilde oluşturulan zarf-fiilleri Rusçaya çevrilirken cümlenin anlamından ve akışından hangi yapının kullanılması ve nasıl çevrilmesi gerektiği belirlenir. Bununla birlikte bazen cümlenin anlamca şart koşma, bir olayın gerçekleşmesinin başka bir olaya bağlama durumu da oluşabilir. Böyle bir durumda anlama bağlı olarak yukarıdaki cümlede de görüldüğü gibi zarf-fiilin **şimdiki** ve geçmiş zaman hali (*деепричастие настоящего и прошедшего времени*) kullanılır:

Sınavı geçerek / vererek üniversiteye girebilirsin. –

Сдав экзамен, ты сможешь поступить в университет ya da

Сдавая экзамен, ты можешь поступить в университет.

Ancak bu kitabı okuyarak sınavı verebilirsin. – Только прочитав эту книгу, сможешь сдать экзамен.

Yukarıdaki cümlede de görüldüğü gibi *-erek/-arak* zarf-fiil ekleri koşul anlamı da verir, yani temel cümledeki eylemin gerçekleşmesini yan cümledeki eylemin gerçekleşmesine bağlayabilirler.

-arak/-erek ekli zarf-fiilleri ana cümledeki eylemin oluş sırasına göre yan cümledeki eylemden sonra yapıldığını da belirtirler. Böyle bir yapı genellikle Rusçadaki zarf-fiillerin geçmiş zaman hali kullanılarak verilir:

Başımı arkaya atarak gökyüzüne baktım (Ali, 2009, s. 125). – Закинув голову назад, я смотрел в небо (Кононов, 2001, s. 477).

Hamdi beni yalnız bırakarak yıkanmaya gitti (a.e., 14). – Хамди, оставив меня одного, пошел умываться (a.e., 477).

...anahtarı çevirerek içeri girdi (a.e., 85). – ...повернув ключ, она вошла в комнату (a.e., 477).

-(y)arak eklerini alarak oluşturulan zarf-fiilleri eylemlerin oluş sırasını belirtme durumunda kullanıldığında *-(y)ip* ekleriyle oluşturulan zarf-fiillerinin yine aynı şekilde bu işlevde kullanımlarıyla eşdeğerdir (Кононов, 2001, s. 477). Ancak *-p / - ip / - ip / - up / -üp* ekleriyle oluşturulan zarf-fiilleri genelde eylemin bittiğini belirtir. Çeviri yaparken bu yapıları *-в/-вши, -ши* yapılarıyla Rusçaya aktarırız, ancak bazen duruma bağlı olarak bu eklerin olayın hala devam etmekte olduğu anlamını verdiğini de görebiliriz:

Yaşlı kadın durup durup ağlıyordu. – Старая женщина **всё плакала и плакала.** ya da *Старая женщина, ни с того ни с сего / беспричинно, плакала.*

Ayrıca *-arak/-erek* ekleriyle oluşturulan zarf-fiilleri ana cümledeki eylemin yan cümledeki eylemle aynı anda gerçekleştiğini de ifade eder. Bu durumu da zarf-fiilin şimdiki zaman halini (*деепричастие настоящего времени*) kullanılarak aktarırız:

“Adamlardan biri, Galip’in eline bir bardak tutuşturup rakıyı ve suyu isteğine

göre kibarca ve gülümseyerek doldurdu.” (Pamuk, 2020, s. 373)

«Один из мужчин с **улыбкой** протянул Галипу стакан, налил раки и добавил в него воду.» (Памук, 2006: 444)

Müzik dinleyerek kitap okurdum. – *Слушая музыку, я читал книгу.*

Bu örnekte yan tümcedeki eylem, ana tümcedeki eylemle aynı anda gerçekleşmektedir. Bu şekilde kullanılan zarf-fiiller Rusçadaki zarf-fiil yapılarına karşılık gelir, bu nedenle çeviri yaparken *-arak / -erek* ekleriyle oluşturulan Türkçedeki zarf-fiillere eşdeğer olarak Rusçadaki zarf-fiil yapıları veya verilme istenen anlamı veren diğer yapılar kullanılabilir.

*“... tanıdıklarla **alay ederek**...”* (Pamuk, 2020, s. 330)

«..., посмеивались над знакомыми, ...» (Памук, 2006, s. 395)

Çalışarak dinleniyorum. – *Работая отдыхаю.*

Оунayarak okula gitti. – *Израя пошел в школу.*

Beni anlatmaya çalışarak sessizce oturuyordu – *Стараясь понять меня, тихо сидел.*

3. *-madan/-meden* Eki Alan Zarf-Fiillerinin Çevirisi

Bu eklerle verilen anlam metne bağlı olarak *без; до; перед тем, как; перед* vb. bağlaçların yanı sıra zarf-fiiller kullanılarak da aktarılabilir:

Akşam olmadan işlerimizi bitirdik. –

До начала вечера мы закончили дела.

До вечера мы закончили дела.

Перед тем, как наступил вечер, мы закончили дела.

Перед наступлением вечера мы закончили дела.

O olmadan (Onsuz) hiçbir yere gitmeyeceğiz. – *Без него мы никуда не пойдём.*

-madan/-meden eki alan zarf-fiilleri Rusçaya yukarıda verilen bağlaçların yanı sıra «до того как; прежде чем (Дмитриев, 1960: 57); пока еще не» (Dalkılıç, 2018, s. 1193-1194) yapılarıyla da çevrilebilir:

*Hiçbir yere **uğramadan** direkt şehre gidin. –*

***He сворачивая** никуда, прямо ежайте в город.*

Düşünmeden cevap verdi. – He подумав, ответил.

*Karanlık **olmadan** eve vardık. – Пока еще не было темно, мы доехали до дома.*

Yalnız **пока еще не** yapısı bu şekilde kullanıldığında kendisinden sonra fiilin geçmiş zaman halini alır. Fiilin şimdiki zaman halinde kullanıldığında ise şöyle bir yapı karşımıza çıkmaktadır:

*Я тебя **пока еще не** знаю. – Seni henüz bilmiyorum.*

Ancak **-madan/-meden** eki alan zarf-fiillerinden sonra **önce** kelimesi de bazen kullanılır, böyle bir yapı ise Rusçaya genelde *перед тем как; прежде чем* kalıbıyla aktarılır:

*Oraya **gitmeden önce** iyi düşün. –*

***Перед тем как** пойти туда, хорошенько подумай. ya da*

***Прежде чем** пойти туда, хорошенько подумай.*

*Evden **çıkmadan önce** bir daha aynaya baktı. –*

***Перед тем как** выйти из дома, он еще раз взглянул в зеркало.*

*Yola **çıkmadan önce** (Pamuk, 2011, s. 134) – **Перед тем как** отправиться в путь (Памук, 2018, s. 77)*

Bu şekilde oluşturulan zarf-fiiller yan cümlede olumsuz, ana cümlede ise tam tersine olumlu kullanılır (Banguoğlu, 1974, s. 431):

*Utan**madan** konuştu. – Не стесняясь, говорил.*

*Hiç kimseye **aldırmaksızın** çalmaya devam ettiler. –*

Не обращая внимания ни на кого, они продолжали воровать.

Ancak **-meden/-madan** eki alan zarf-fiiller ana cümledeki fiil, yan cümledeki fiilden önce geldiğinde bu formda kullanılır (Banguoğlu, 1974, s. 432). O zaman bu yapı Rusçaya genelde **пока не; перед тем, как; до того как** bağlaçlarıyla çevrilebilir, ancak bunların yanı sıra bunu bazen zarf-fiil yapıları

kullanılarak da aktarılabılır. Hangi yapının kullanılacağını ise cümlenin anlamı ve yapısı belirlemektedir:

Oraya varmadan olaylar başladı. –

Событие началось еще **до того, как** мы туда приехали.

«..., kabakulak **olmadan** altı ay önce, ...» (Pamuk, 2020, s. 12)

«... это произошло за полгода **до того, как** они заболели свинкой, ...» (Pamuk, 2006, s. 6)

“...*İstanbul’a gelmeden* bir yıl önce...” (Pamuk, 2020, s. 31)

«Это было за год **до** приезда в Стамбул...» (Pamuk, 2006, s. 35)

“*Ama onu ararken, gene farkında olmadan* seni de arıyordum, ...” (Pamuk, 2020, s. 349)

«*Но, разыскивая ее, сам того не понимая, искал и тебя, ...*» (Pamuk, 2006, s. 417)

Buraya gelmeden seni tanııyordum. – *He priexav сюда, я не знал тебя.*

“..., son haftalarda gazeteye pek az yeni yazı yollamasına rağmen **durmadan** çalıştığını, eski tasarılarını gerçekleştirdiğini, ...” (Pamuk, 2020, s. 400)

«..., что последние недели Джелиль посылал мало материалов в газету, он очень **напряженно** работал, осуществил старые проекты, ...» (Pamuk, 2006, s. 475)

-madan (-meden) eki getirilerek oluşturulan zarf-fiil yapılarını Rusçaya çevirirken hata yapmamak ve fiil ile isim kökenli kelimelerin karıştırılmaması için bu yapıdaki kelimelere dikkat edilmesi gerekmektedir:

Sporcular son yarışmadan çekildi. – *Спортсмены отказались от последних соревнований. ya da Спортсмены снялись с последних соревнований.*

Burada *yarışmadan* kelimesi zarf-fiil ile benzerdir ancak *-me* olumsuz eki alan bu kelime zarf-fiil değil, isim soylu bir kelimedir.

4. **-maksızın / -meksizin** Eki Alan Zarf-Fiillerinin Çevirisi

Türkçede fiil köküne bazı ekler eklenerek isim-fiil ve sıfat-fiillerden oluşan zarf-fiiller de vardır (Korkmaz, 2009, s. 472-473). **-maksızın (-meksizin)** eki Rusçaya zarf-fiil, **без; несмотря** bağlacı ve semantik olarak duruma uygun düşen ifadelerle aktarılabilir:

Durmaksızın çalıştı. – Он работал **не покладая рук** ya da

Он работал **без остановки / перерыва.**

Bu zor durumda hiç düşün**meksizin** karar verdi. –

В этом трудном положении, не подумав, принял решение.

Örnekte de görüldüğü gibi **-maksızın (-meksizin)** ekleriyle oluşturulan zarf-fiilleri Rusçaya yukarıda verilen yapıların yanı sıra zarf-fiil (**деепричастие**) yapılarını kullanarak da aktarmak mümkündür (Дмитриев, 1960, s. 58). Yalnız **-maksızın (-meksizin)** ekleriyle yapılan zarf-fiiller bazı durumlarda **-madan; -arak** ekleriyle oluşturulan zarf-fiillere semantik olarak yakın anlamda kullanılır, bu da Rusçaya genelde zarf-fiillerle aktarılmasını sağlar.

“...ve daha fazla tek bir kelime söyle**meksizin** içeri girdi (K. Hulusi. Gece Kuşu) – ...и **не говоря** больше ни единого слова, он вошел в комнату/внутрь.” (Кононов, 2001, s. 484)

Bu yapı zarf-fiillerin yanı sıra semantik olarak da Rusçaya aktarılabilir:

Üniversite mezunu olmadığına bak**maksızın** onu işe aldılar. – **Несмотря на то, что** он не имеет высшего образования, его взяли на работу.

5. -casına / -cesine Eki Alan Zarf-Fiillerinin Çevirisi

Bu ekler kelimeye **-miş gibi** anlamlar kattığından Rusçaya **как будто, словно** olarak aktarılabilir (Дмитриев, 1960, s. 58; Кононов, 2001, s. 487).

Kazanmış**casına** sevindi. – Он обрадовался **как будто** победил.

Aklını kaçırmış**casına** çalışıyordu – Он работал **как будто** с ума сошел.

Her şeyi **anlamışcasına** yüzüme baktı. – Он посмотрел мне в лицо, **как будто** все понял.

“Galip göğsüne bir yumruk attı ve **boğulurcasına** öksürür gibi yaptı: **Öksürüklü hasta!**” (Pamuk, 2020, s. 41)

«Галип ударил себя кулаком в грудь и **изобразил** сильный кашель — **больная, кашляет!**» (Памук, 2006 , s. 48)

“..., **yüreği göğsünü yırtarcasına döverek zindanın kapısına gitti.**” (Kemal, 2019, s. 38)

“... **с бешено колотящимся сердцем подошла к тюрьме и ...**” (Кемаль, 1982, s. 14)

SONUÇ

Sonuç olarak Türkçedeki zarf-fiil yapılarının Rusçaya çevrilirken eklerin cümleye kattıkları anlamların genel olarak değil, ancak cümle özelinde ele alınarak doğru sonuca varılabilir. Türkçeden Rusçaya zarf-fiil yapılarını çevirirken kaynak dildeki zarf-fiilin verdiği anlam incelenmeli ve buna göre bu anlamın hedef dile (bizim durumumuzda Rusçaya) nasıl aktarılacağına karar verilmelidir. Rusça öğrenenler çeviri yaparken çoğunlukla zarf-fiil yapılarını Türkçedekilere eşdeğer olarak kullanmaya çalışırlar. Ancak, böyle bir yöntem her zaman sonuca götürmez, çünkü Türkçedeki zarf-fiil yapılarının Rusçada tam karşılıkları çoğunlukla olmayabilir, bundan dolayı Türk öğrenciler zarf-fiilleri çevirirken birçok problemle karşılaşabilmekteler.

Çalışmada Türkçedeki zarf-fiillerin genelde Rusçadaki zarf, zarf-fiil ve bağlaç yapılarının kullanılarak bu dile aktarıldığını, ancak bunun yanı sıra verilme istenen mesajın da semantik ve stilistik olarak çevrilmesi gereken durumların olduğu sonucuna vardık. Gerekli yöntemin ne zaman ve nasıl uygulanacağı, Türkçedeki zarf-fiil yapılarıyla aktarılan metinsel anlama bağlıdır. Hedef dile kullanılan bir ifadeye karşılık kaynak dilde ne tür yapıların geldiğini belirlemek çevirinin belirlenen normlara göre yapılmasını sağlar.

Çeviride teorik ve alanda uygulanmış bir bilginin harmanlanması önem arz etmektedir. Teorik bilginin geliştirilmesi, çeviri problemlerinin optimal çözümüne katkı sağlar. Zarf-fiil ekleri, işlevselliklerine bağlı olarak semantik açıdan ele alınarak anlamlarına göre gruplandırılabilir. Bu şekilde her ekin ken-

dine göre belirli anlamlara geldiği görülecektir.

Etik Beyan

“-Arap/-Erek, -A...-A, -E...-E (-E...-A), -Madan/-Meden, -Maksızın/-Meksizin, -Casına/-Cesine Zarf-Fiil Eklerinin Türkçeden Rusçaya Çevirisi” başlıklı çalışmanın yazım sürecindebilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerindeherhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademikyayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurulkararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kuralları Yayın Etiği Komitesinin (Committe on Publication Ethics - COPE) yazar, hakem ve editörleriçin belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Ali, S. (2009). *Kürk Mantolu Madonna* (32. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.

Dalkılıç, L. Ç. (2018). Rusça ve Türkçedeki Zarf-Fiil Yapılarındaki Anlamsal Özellikler ve Zaman Kavramı. *DTCF Dergisi*, 58(2), 1184-1210. doi:10.33171/dtcfjournal.2018.58.2.2

Ergin, M. (2009). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

Gültek, V. (2004). *Rusça-Türkçe Sözlük* (1. b.). Ankara: Bilim ve Sanat.

Güneş, S. (1999). *Türk ve Rus Atasözleri Arasındaki Benzerlikler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kemal, Y. (2019). *Ağrıdağı Efsanesi* (56. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (3. Baskı b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Pamuk, O. (2011). *Cevdet Bey ve Oğulları* (24. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Pamuk, O. (2020). *Kara Kitap* (14. b.). (M. Yalçın, & D. Hadzibegoviç,

Dü) İstanbul: Yarı Kredi Yayınları.

Алексеева, И. С. (2004). *Введение в переводоведение: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования*. Москва: Издательство «Академия».

Виноградов, В. С. (2001). *Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)*. Москва: Издательство института общего среднего.

Бархударов, Л. С. (1975). *Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)*. Москва: Издание «Международные отношения».

Дмитриев, Н. К. (1960). *Турецкий язык*. (Г. П. Сердюченко, Dü.) Москва: Издательство восточной литературы.

Кононов, А. А. (2001). *Грамматика современного турецкого литературного языка*. (Малов С.Е.) Стамбул: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Кемаль, Я. (1982). *Легенда Горы*. (Т. Меликов, Çev.) Москва: Издательство «Известия». 25.12.2020 tarihinde Кемаль Яшар, Легенда Горы [Электронный ресурс],

Памук, О. (2006). *Черная книга*. (Çev.: В. Б. Феонова) Санкт-Петербург: Амфора.

Памук, О. (2018). *Джевдет-бей и сыновья*. (Çev. М. С. Шаров) Санкт-Петербург: Азбука-Аттикус. 08.10.2022 tarihinde https://knigogo.net/knigi/dzhevdet-bej-i-synovya/#lib_book_download_linck adresinden alındı

Рецкер, Я. И. (2007). *Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода (3-е издание б.)*. Москва: Издательство “Р.Валент”.

Стернин, И. А. (2006). *Контрастивная лингвистика. Проблемы теории и методики исследования*. Москва: Издательство «Восток-Запад».

Штатская, Т. В. (2015). Актуальность проблемы межъязыковых соответствий. *Международный журнал экспериментального образования*. – 2015. – № 9. – С. 82-82(№ 9), с.82-82. 5 15, 2022 tarihinde https://s.expeducation.ru/pdf/2015/2015_09.pdf adresinden alındı

